

Strasburg, 16 październik 2008 r.

CCPE(2008)2

**EUROPEJSKA RADA KONSULTACYJNA PROKURATORÓW
(CCPE)**

**Opinia Nr 2 (2008)
Europejskiej Rady Konsultacyjnej Prokuratorów**

na temat

„Alternatyw oskarżenia”

**przyjęta przez CCPE na trzeciej Sesji Plenarnej
(Strasburg, 15-17 października 2008 r.)**

WPROWADZENIE

1. Europejska Rada Konsultacyjna Prokuratorów (CCPE) została utworzona przez Komitet Ministrów 13 lipca 2005 r. w celu przygotowania opinii dotyczących kwestii związanych z oskarżeniem i promocją efektywnej implementacji Rekomendacji Rec(2000)19 z 6 października 2000 r. na temat roli prokuratury w systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

2. Artykuł 3 tej Rekomendacji stanowi, że „w niektórych systemach wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, prokuratorzy (...) decydują o alternatywach dla oskarżenia”. Artykuł 24-c tej rekomendacji przewiduje także, że prokuratorzy powinni w szczególności „starać się zapewnić, że system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych funkcjonuje tak skutecznie, jak to tylko możliwe.”

3. Opinia ta została przygotowana zgodnie z Zakresem Działania przyznanym CCPE przez Komitet Ministrów¹, biorąc pod uwagę ramowy plan działania dla prac CCPE² i konkluzje Konferencji Prokuratorów Generalnych Europy mającej miejsce w Celle (Niemcy) 23-25 czerwca 2004 r. na temat: „Dyskrecjonalnych uprawnień prokuratury: zasada oportunistu lub legalizmu – zalety i wady”.

4. Na Konferencji tej, Prokuratorzy Generalni z Europy odnotowali pozytywną tendencję w krajach członkowskich w zakresie realizacji wspólnych celów, harmonizacji wokół zasad publicznego interesu, równości wszystkich osób wobec prawa i indywidualizacji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, zgodnie z Rekomendacją Rec(2000)19. Konferencja Prokuratorów Generalnych z Europy zaapelowała o stosowanie następujących zasad:

- a. powinna istnieć możliwość wyboru pomiędzy odpowiedzialnością ze strony wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych a innymi reakcjami na czyny kryminalne, w jakimkolwiek systemie obowiązkowym lub dyskrecjonalnym, w jakim działa prokuratura, biorąc pod uwagę konieczność ukarania za poważne przestępstwa w interesie publicznym;
- b. biorąc pod uwagę interes ofiar, istnieje potrzeba zastosowania alternatywnych do oskarżenia, skutecznych i godnych zaufania środków, mogących zapobiec ponownym przestępstwom;
- c. istnieje potrzeba zastosowania przewidzianej w prawie, alternatywnej do ścigania karnego procedury, która uwzględni słuszne prawa pokrzywdzonych i zapewnia obiektywnie sprawiedliwe i bezstronne traktowanie sprawcy.

¹ Zakres Działania przyjęty na 1019 spotkaniu Zastępców Ministrów (27 lutego 2008 r.).

² Przyjęty przez Komitet Ministrów na 981 spotkaniu Zastępców Ministrów 26 listopada 2006 r.

5. Przy opracowaniu niniejszej Opinii, CCPE wzięła pod uwagę także następujące Rekomendacje Komitetu Ministrów, Rec(87)18 dotyczącą uproszczenia wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, Rec(85)11 na temat pozycji ofiary oraz Rec(99)19 na temat mediacji w sprawach karnych, jak również opracowania Rady Europy w dziedzinie sprawiedliwości naprawczej.³ Wzięła także pod uwagę Decyzję Ramową Rady Unii Europejskiej z 15 marca 2001 r. na temat pozycji ofiar w postępowaniu karnym.⁴

6. CCPE zadecydowała o przeprowadzeniu sondażu na temat alternatyw oskarżenia w celu zidentyfikowania i promocji najlepszych praktyk w państwach członkowskich Rady Europy. Na pytania zawarte w kwestionariuszu otrzymano odpowiedzi z 23 krajów członkowskich, które były przedmiotem dyskusji podczas drugiego spotkania plenarnego CCPE (Strasburg, 28-30 listopad 2007 r.). Opinia uwzględnia zatem odpowiedzi z tychże 23 państw członkowskich.

DEFINICJE

7. Dla celów niniejszej Opinii, „środki alternatywne wobec oskarżenia” rozumiane są jako środki, które można zastosować w miejsce ostatecznego, czasowego lub warunkowego odstąpienia od oskarżenia o popełnione przestępstwo, za które groziłaby sankcja karna, taka jak bezwzględne pozbawienie wolności, z warunkowym zawieszeniem, grzywna, razem z karami dodatkowymi, np. pozbawienie pewnych praw.

8. Procedura „przyznania się do winy” („pleading guilty”) przed sądem nie wchodzi w zakres niniejszej Opinii, jako że nie zapobiega postępowaniu karnemu i prowadzi do wydania wyroku.

9. Podobnie „uwolnienie”, które istnieje w niektórych państwach członkowskich, nie jest postrzegane jako alternatywa oskarżenia, dlatego że następuje po wyroku.

ROZWAŻANIA OGÓLNE

10. Sięganie do alternatywnych do oskarżenia środków nie pozostaje w sprzeczności z dominującym w Europie systemem obowiązkowego oskarżenia (legalizm ścigania), rozumianym zwykle tak, iż każde przestępstwo spotyka się ze stosowną reakcją, przy czym niekoniecznie musi być to wyrok skazujący; środki takie są znane we wszystkich systemach.

11. Niektóre państwa członkowskie stosują uznaniowy system oskarżenia. Inne państwa członkowskie dysponują obowiązkowym systemem oskarżenia, ale ich

³ Patrz w szczególności Rezolucja Nr 1, przyjęta podczas 27 Konferencji Ministrów Sprawiedliwości z Europy (Yerevan 12-13 października 2006 r.)

⁴ 2001/220 JHA

przepisy procedury karnej przewidują pewne wyjątki, pozwalające na zaniechanie oskarżenia, takie jak np.:

- sprawy, w których okoliczności wskazują, że kontynuowanie postępowania nie zapobiegnie popełnieniu nowego przestępstwa, co jest jednym z celów postępowania;
- sprawy, w których doszło do finansowej lub innej rekompensaty;
- sprawy przeciwko sprawcy nieletniemu (młodocianemu).

12. W niektórych krajach, można zaniechać oskarżenia tylko względem młodocianych w kontekście „środków poprawczych” i tylko w szczególnych przypadkach, gdy chodzi o drobne występki popełnione po raz pierwszy, lub wobec szczerzej skruchy za przestępstwo o średniej wadze.

13. W większości krajów prokuratura może występować z propozycją zastosowania alternatywnych środków i nadzorować ich stosowanie, które to środki – na równi z reakcją sądową - stanowią skuteczną odpowiedź na popełnione przestępstwo. W niektórych przypadkach należy to do wyłącznej kompetencji prokuratora, w innych, sędzia może potrzebować zgody prokuratora w zakresie zaniechania postępowania.

14. W innych krajach, rola prokuratora jest mniej istotna; tylko sędzia może podjąć decyzję o zaprzestaniu postępowania karnego, prokurator zobowiązany jest do ścisłego przestrzegania zasady obowiązkowego oskarżenia.

15. Alternatywne środki muszą być zgodne z celami, którymi kierować obowiązany jest się wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych; chodzi tu zwłaszcza o zapobieganie powrotowi do przestępstwa, naprawienie społecznych szkód spowodowanych przestępstwem, uwzględnienie interesu pokrzywdzonego, przestrzeganie praw do obrony, kształtowanie sprawiedliwej reakcji na popełnione przestępstwo.

16. Legislacja w niektórych krajach przewiduje, że alternatywne środki powinny być wykorzystane, gdy sankcja karna nie wydaje się konieczna dla uniknięcia powtórzenia się przestępstwa.

17. W ustawodawstwie wielu krajów funkcjonuje koncepcja czynu o nieznacznym stopniu społecznego niebezpieczeństwa. Jakkolwiek, użycie alternatywnych środków oskarżenia jest czasami ściśle obramowane, jeżeli chodzi o najcięższe typy przestępstw takie jak handel ludźmi oraz poważne przestępstwa dotyczące głęboko publicznego interesu.

18. Alternatywne do oskarżenia środki, których zasięg możliwości może być stopniowo wzbogacony, ilustrują ewolucyjną fazę w rozwoju społeczeństwa oraz modernizacji wymiaru sprawiedliwości (która jest najbardziej pożądana) vis-a-vis tradycyjnego systemu składającego się wyłącznie z wyroków zawieszonych,

bezwzględne pozbawienia wolności lub grzywien, w szczególności w odniesieniu do nieletnich (młodocianych) przestępców lub nieletnich (młodocianych), którzy nie byli wcześniej skazani.

19. Środki te sprzyjają zaakceptowaniu reakcji sądowej przez przestępcę oraz potencjalnie przez ofiarę, jeśli ta ostatnia jest z nimi właściwie powiązana. Czasami kodeks przewiduje, że ofiara może oponować zaniechaniu oskarżenia. Dzieje się to poprzez rewizję decyzji, powziętą przez prokuraturę albo hierarchicznie przełożonego prokuratora lub sąd wyższej instancji. W niektórych państwach członkowskich nie funkcjonuje żaden alternatywny środek bez zgody ofiary.

20. Alternatywne środki mają również tę zaletę, że nie czynią z przestępców wykluczonych społecznie, a w zamian za to sprzyjają ich resocjalizacji; w niektórych krajach procedura karna rekomenduje przyjęcie takich środków, jeżeli przestępstwo wydaje się być bardziej wynikiem bezmyślności niż lekceważenia przepisów i zakazów prawnych.

21. Rekompensata przy użyciu alternatywnych środków jest często bardziej widoczna i znacząca dla społeczeństwa niż zwykła zapłata pieniędzy (zbyt powierzchownie uspokajająca sumienie) lub kara więzienia.

22. Jako alternatywy pozbawienia wolności, środki te obniżają populację więzienną w Europie, na terenie której wiele więzień jest przeludnionych, a budżet więzienny zajmuje niewielką część budżetu wymiaru sprawiedliwości.

23. Alternatywne środki potrafią zredukować obciążenie pracą sądów, jednakże często wydziały prokuratury mają bardzo dużą ilość pracy w organizowaniu ich.

24. Jakkolwiek, nie powinny być postrzegane jako środki lepsze w użyciu; w istocie wymagają one znaczących zasobów materialnych – w szczególności siedziby - oraz zasobów ludzkich, starannego przygotowania, edukacji publicznej oraz informacji na temat natury środków alternatywnych wobec oskarżenia, dobrze wykwalifikowanych jednostek do implementowania i sprawdzania ich (na przykład mediatorów), obok prokuratorów; osoby te muszą otrzymywać odpowiednie wynagrodzenie i być raczej j profesjonalistami niż dobroczynnymi wolontariuszami, tak jak stowarzyszenia odciążające funkcje służby publicznej przystosowane za środki z dotacji.

25. W niektórych państwach członkowskich ustawodawstwo wymienia i ogranicza przypadki, w których mogą być zastosowane środki alternatywne. W innych przypadkach, do celu tego wykorzystuje się niewiążące instrumenty prawne. Zgodnie z Rekomendacją Rec(2000)19⁵ oraz w celu wsparcia sprawiedliwej, spójnej

⁵ Patrz paragraf 36 Uzasadnienia

i skutecznej aktywności prokuratorów na tym polu, państwa członkowskie powinny starać się:

- zdefiniować ogólne wytyczne dla implementacji takiej polityki karnej;
- zdefiniować ogólne zasady i kryteria, służące jako punkty odniesienia, które powinny znaleźć zastosowanie podczas podejmowania decyzji w indywidualnych przypadkach w celu ochrony przed arbitralnym podejmowaniem decyzji.

26. Społeczeństwo musi być informowane o wyżej wspomnianym systemie, wytycznych, zasadach oraz kryteriach. Zalecane jest przygotowanie szczególnych ustaleń w celu ukazania pełnego sprawozdania z dokonanej implementacji wyżej wymienionych wytycznych.

27. Przed przyjęciem alternatywnych środków oskarżenia, ocenione być powinny warunki ekonomiczne, administracyjne oraz strukturalne, aby sprawdzić zdolność do implementacji tychże środków w praktyczny i konkretny sposób.

PRZYKŁADY ALTERNATYW OSKARŻENIA Z PRAKTYKI KRAJÓW NALEŻĄCYCH DO RADY EUROPY

28. W państwach członkowskich Rady Europy można dostrzec różne dobre praktyki implementacji alternatywnych środków oskarżenia. CCPE pragnie zwrócić uwagę na niektóre z nich.

29. „Rappel á la loi” (judges’ warning) ostrzeżenie sądowe, jest bardzo często używane w niektórych państwach członkowskich, gdzie nazywane jest „ostrzeżeniem/upomnieniem”, wydawane jest z pewną formalnością przez specjalnie wykwalifikowanego „facylitatora”, w szczególności względem osób niepełnoletnich; prokurator lub inna właściwa władza sądowa przeprowadza poważną rozmowę ze sprawcą lub jego/jej reprezentantem, podczas której ten ostatni musi być upomniany o przepisach prawnych oraz ryzykach ukarania powstających w razie ponownego złamania prawa. Celem jest, aby przestępcy zrealizowali sobie konsekwencje swoich czynów względem społeczeństwa, ofiar, oraz siebie samych. Ostrzeżenie to używane jest względem osób wcześniej nie skazywanych w przypadku mniejszej wagi naruszeń względem społeczeństwa lub jednostek. Podobna formuła stosowana jest w systemach sprawiedliwości naprawczej, która obejmuje dyskusję dotyczącą ciężkości czynów, etc.

30. Przestępcy mogą być kierowani do medycznych, socjalnych lub profesjonalnych placówek: prokurator lub inna kompetentna władza sądowa nakazuje sprawcy czynu zabronionego skontaktowanie się z oznaczonym ciałem, na przykład stowarzyszeniem, w którym on/ona będzie przechodzić szkolenie lub kształcenie na temat związany z przestępstwem; na przykład, w przypadku przestępstw drogowych - kurs, który obejmuje, oprócz przepisów drogowych, spotkania z osobami ciężko niepełnosprawnymi w wyniku wypadków, oraz pomaga

przestępcom zrealizować sobie konsekwencje nieprawidłowej jazdy. Inny przykład: kiedy wychowanie małoletnich jest poważnie wadliwe, kurs w „sprawowaniu opieki rodzicielskiej (wychowania)” może być zaoferowany „nie radzącym sobie” rodzicom. Dla przestępców nadużywających alkoholu: sesje mogą zorganizować służby higieny żywności; młodym przestępcom winnym zachowania chuligańskiego, rasistowskiego lub antysocjalnego, zaproponowane być może szkolenie z obywatelstwa, aby osoby niepełnoletnie zdały sobie sprawę z wagi swoich zachowań i zmienili postępowanie.

31. Uregulowanie sytuacji, tworzącej przestępstwo wykazuje tendencję do rozproszenia zakłócenia, narosłego ze złamania prawa szybko i skutecznie: na przykład, kierowcy niezdolni do okazania prawa jazdy podczas kontroli drogowej będą proszeni o zrobienie tego następnego dnia. Często szczególnie odpowiednie jest, w dziedzinie ochrony środowiska oraz urbanistyki, przywrócenie do stanu poprzedniego, to także środek odstrasżający, pomimo pracy, jaką za sobą pociąga.

32. Cierpienie spowodowane przez czyny może być czasem zrekompensowane poprzez zwrot nieuczciwie przeniesionej własności czy poprzez kompensację pieniężną, lub poprzez przeprosiny ofiary. Zadośćuczynienie czasami stanowi część procesu mediacji pomiędzy sprawcą a ofiarą, porozumienie stron na ich warunkach jest potwierdzane, a jeżeli jest prawdopodobny kontakt między nimi w przyszłości, zapobiega nowemu przestępstwu – na przykład pracą społeczną.

33. Karne wynagrodzenie szkód może być dla młodocianych sprawców akcją edukacyjną, do której osoba niepełnoletnia jest zobowiązana, na przykład w postaci niepłatnej pracy w domu dla starszych osób, listu przeproszącego do ofiary, etc.

34. Wobec sprawcy przemocy domowej można zastosować rozdzielanie od rodziny.

35. Osoba może być umieszczona pod obserwacją bez późniejszej akcji karnej przeciwko niemu/niej, jeżeli on/ona nie jest już więcej podejrzanym o popełnienie lub zamierzającym popełnić kolejne przestępstwa.

36. Sprawcy akceptującemu sankcję, która będzie zatwierdzona przez wymiar sprawiedliwości, można zaproponować ugodę: przekazanie prawa jazdy, niepłatną pracą, zakaz pokazywania się w pewnych miejscach, zapłacenie kwoty pieniędzy. To uzgodnienie zatwierdzone przez sędziego jest bardzo podobne do przyznania się do winy, ale postrzegane jako „alternatywa oskarżenia” ze względu na to, że nie stanowi skazania jako takiego, nie jest również umieszczane w rejestrze wyroków. W niektórych państwach grzywnę skarbową można postrzegać jako rodzaj środka alternatywnego.

37. Szkolenie może być skierowane do osób uzależnionych od narkotyków w celach leczniczych (w niektórych krajach procedura karna nie jest dłużej prowadzona z powodu prostego zażywania narkotyków, faktycznie preferowane jest leczenie).

38. W niektórych krajach bierze się pod uwagę motywy czynu oraz postawę sprawcy; niektóre motywy takie jak rasizm, dyskryminacja lub płeć mogą wykluczać jakiegokolwiek uciekanie się do środków alternatywnych.

39. „Czynny żal” może być zastosowany pod następującymi warunkami: popełnienie przestępstwa, które nie jest poważne oraz popełnione zostało po raz pierwszy; poddanie się przestępcy z jego/jej pełnym przyznaniem się do winy; pomoc w wykryciu przestępstwa; przestępca staje się współpracownikiem wymiaru sprawiedliwości; odszkodowanie za szkodę powstałą w wyniku przestępstwa oraz przestępstwo nie jest dłużej społecznie niebezpieczne dzięki takiej skrzesze.

40. Tam, gdzie jest to odpowiednie, razem ze środkami alternatywnymi względem oskarżenia mogą być użytecznie stosowane mediacja i koncyliacja w sprawach karnych.

41. Jeżeli osoby, wobec których użyto alternatywnych środków, stosują się do nich, nie są oskarżane. W niektórych krajach w rejestrze skazań nie pojawia się odniesienie do środków. Jednakże, gdy środki nie są przestrzegane, oskarżenie i skazanie może być rozważane przez prokuratora.

MIEJSCE OFIARY

42. Zasadniczą rzeczą jest, aby prawa ofiar były strzeżone, w państwach o dyskrecjonalnym systemie oskarżenia, ofiary te, jak też jednostki lub formalnie uprawnione grupy, mogą żądać rewizji, w przypadku odstąpienia od skargi na skutek alternatywnego środka oskarżenia. W niektórych krajach w rękach ofiary leży nawet zdecydowanie czy oskarżenie powinno być wniesione czy też nie, w restryktywnie określonych przypadkach przestępstw nie przysparzających szkody społeczeństwu.

43. Środki alternatywne powinny ponadto stanowić rozsądną reakcję, proporcjonalną do popełnionego przestępstwa oraz do zakłóceń i cierpienia, które ono spowodowało.

44. W zapobieganiu rozwojowi tendencji do samopomocy, braku zrozumienia ofiar oraz utrzymywania się niebezpiecznych sporów, szczególnie pożądane i skuteczne wydaje się współdziałanie ofiary w wyborze procedury i określaniu treści środka (sprawa do mediacji, rekompensata lub ugoda).

KONKLUZJE

45. W świetle badania przeprowadzonego wśród państw członkowskich Rady Europy, oraz zgodnie z rekomendacją Konferencji Prokuratorów Generalnych poprzedzających go, CCPE jest zdania że:

- a. nowoczesny wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych dopasowany do potrzeb naszych społeczeństw, powinien używać alternatyw oskarżenia, kiedy natura i okoliczności przestępstw na to pozwalają; odpowiednie władze krajowe powinny zapewnić dostarczenie publicznej edukacji i informacji na temat istoty i korzyści alternatywnych środków oskarżenia dla interesu publicznego;
- b. nakładanie kar finansowych i kar pozbawienia wolności samo w sobie nie stanowi dostatecznie skutecznej i wrażliwej reakcji na złamanie prawa na początku XXI wieku, ani ochrony przed ponownym popełnieniem przestępstwa, rekompensowania szkody, wygaszania sporów lub spełnienia oczekiwań społeczeństwa oraz ofiar;
- c. państwa członkowskie powinny wziąć pod uwagę instrumenty oraz nowe możliwości, tworząc odpowiednie i zróżnicowane reakcje na przestępczość;
- d. mając na uwadze promocję sprawiedliwej, spójnej i skutecznej działalności prokuratorów, powinny być zdefiniowane jasne zasady, ogólne wytyczne i kryteria dla implementacji polityki karnej związanej z alternatywami oskarżenia; odpowiednim władzom krajowym zaleca się przyjęcie takich przepisów, które będą upublicznione w celu skutecznej implementacji alternatywnych środków;
- e. środki alternatywne muszą być stosowane sprawiedliwie i konsekwentnie, zgodnie z krajowymi wytycznymi, tam gdzie takie istnieją, zgodnie z zasadą równości przed prawem oraz w celu zabezpieczenia przed arbitralnym podejmowaniem decyzji w indywidualnych przypadkach.
- f. w celu zagwarantowania transparentności oraz odpowiedzialności, prokuratorzy powinni być zdolni do poinformowania o powodach użycia alternatywnych środków na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, poprzez media lub publiczne sprawozdania, nie naruszając przy tym w nieuzasadniony sposób niezależności lub autonomii prokuratora;

- g. odpowiednie zasoby materialne oraz ludzkie powinny być przydzielane do prokuratury i innych właściwych władz krajowych, aby możliwe było udzielenie skutecznej, właściwej i szybkiej odpowiedzi poprzez alternatywne środki;
- h. wprowadzenie alternatywnych środków nie powinno być kierowane motywami ekonomicznymi, lecz celem osiągnięcia wysokiej jakości wymiaru sprawiedliwości, szybkich i skutecznych rezultatów;
- i. prokuratorzy powinni inicjować oraz, tam gdzie mają konieczne uprawnienia, skutecznie stosować takie alternatywne środki; nie powinno być żadnej bezzasadnej interwencji w działalność prokuratorów, kiedy używają oni swoich dyskrecyjnych uprawnień w odniesieniu do takich środków;
- j. państwa członkowskie oraz właściwe władze publiczne powinny rozwinąć odpowiednie struktury szkoleniowe i programy oraz wspierać stowarzyszenia oraz organizacje profesjonalne zdolne do dostarczenia odpowiedniej jakości pomocy w implementacji alternatyw oskarżenia;
- k. środki alternatywne muszą zabezpieczać interesy ofiar i co więcej pozwalać im na bycie bardziej kompleksowo branych pod uwagę poprzez: jakość rekompensaty, szybkość reakcji, i jeśli jest to odpowiednie, dialog w ten sposób otwarty pomiędzy sprawcą a ofiarą;
- l. środki alternatywne oskarżenia nie powinny nigdy pozbawiać ofiar praw do żądania zabezpieczenia ich praw;⁶
- m. środki alternatywne nigdy nie powinny wieść do obchodzenia zasad sprawiedliwego procesu poprzez nałożenie środka na osobę, która jest niewinna lub nie mogłaby zostać skazana na skutek przeszkód proceduralnych, takich jak limity czasowe do oskarżenia, lub gdy istnieje wątpliwość co do odpowiedzialności zidentyfikowanego sprawcy lub rozmiarów szkody spowodowanej przez sprawcę;
- n. akceptacja jednego środka alternatywnego powinna wykluczać po wykonaniu, jakiegokolwiek oskarżenia w odniesieniu do tych samych faktów (*ne bis in idem*);
- o. jeżeli podejrzanym oferuje się alternatywne środki, powinni być oni poinformowani czy odmowa lub niedostateczna zgoda z ich strony prowadzi do oskarżenia karnego;

⁶ Patrz Rekomendacja Nr R(85)11 Komitetu Ministrów na temat pozycji ofiar w ramach prawa karnego i procedury.

- p. państwa członkowskie i właściwe władze publiczne wyposażone szczególnie w informacje zebrane przez CCPE mogą brać pod uwagę dobre praktyki stosowane w innych systemach, w celu poprawienia jakości reakcji na przestępstwo;
- q. państwa członkowskie powinny rozważyć kwestię zawarcia bilateralnych lub multilateralnych umów w celu stosowania na terytorium innego państwa pewnych alternatywnych środków, takich jak nakazy leczenia, szkolenia dla kierowców, lub kursy wychowania, etc.

46. CCPE rekomenduje, aby Komitet Ministrów Rady Europy rozważył kwestię alternatywnych środków oskarżenia w celu ich skutecznej aplikacji w państwach członkowskich, jak również możliwego opracowania wiążących i niewiążących instrumentów środków alternatywnych oskarżenia i ich transgranicznego wykonania.

47. CCPE pragnie zaprosić na jedno ze swoich spotkań jednego lub więcej prokuratorów z różnych systemów sądowych, pracującego wcześniej nad efektywną implementacją alternatywnych środków oskarżenia, w celu otrzymania jego/jej/ich doświadczenia oraz przygotowania audiowizualnego dokumentu do obiegu pomiędzy właściwymi władzami.

48. CCPE jest w dyspozycji do współpracy z CDPC, CCJE oraz CEPEJ w celu dostarczenia pod obrady nad zagadnieniem alternatywnych środków oskarżenia - punktu widzenia prokuratorów, których reprezentuje.